

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Selfossi, 13. júní 2024
UST202404-339/K.B.B.
10.05.00

Efni: Umsögn - Matsskyldufyrirspurn - Skógræktarframkvæmdir í Selárdal

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 29. apríl sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um hvort og á hvaða forsendum ofangreind framkvæmd skuli háð mati á umhverfisáhrifum.

Six Rivers Iceland ehf. (hér eftir framkvæmdaraðili) áformar að hefja skógrækt á vatnasvæði Selaár og Ytri-Hrútsár í Vopnafirði. Um er að ræða tæplega 1300 hektara svæði sem afmarkast af Selsá í norðri, Selá í suðri og Ytri-Hrúta í vestri. Framkvæmdaraðili hefur undanfarin ár unnið að því að bæta afkomu laxastofnsins í Selá og er framkvæmdin liður í þeirri viðleitni. Markmið með skógræktinni er að bæta uppeldisskilyrði fyrir laxaseiði í Selsá og Ytri-Hrúta sem eru hliðarár sem renna í Selá. Til stendur að planta birki, gulvíð, loðvíði og mögulega elri í skógræktarsvæðið. Ekki stendur til að nota áburðargjafa né varnarefni í framkvæmdunum en til stendur að nota heyrúllur til að binda jarðveg og varna frostlyftingu. Búið er að skipuleggja um 350 ha af svæði sem framkvæmt verður á næstu c.a. 10 árin. Til stendur að planta á bilinu 25.000-40.000 plöntum á ári fyrstu 5 árin á svæðinu.

Umhverfisstofnun telur að skógræktin gæti haft áhrif á votlendi, vistgerðir og fuglalíf, vatn og landslag.

Umhverfisstofnun telur jákvætt að hugað sé að skógrækt og landgræðslu, en stofnunin vill koma eftirfarandi á framfæri.

Votlendi

Á framkvæmdarsvæðinu er að finna 180 ha landvæði sem flokkast sem lítt raskað votlendi. Þá er einnig að finna tvö stöðuvötn eða tjarnir á svæðinu en ekki kemur fram hver stærð þeirra er. Slík svæði njóta sérstakrar verndar samkvæmt 61. gr. laga um náttúruvernd nr. 60/2013.

Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir. Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis,

vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að veita saman mikilvægi náttúruvinnanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við. Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Umhverfisstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins. Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúrufyrirbæri sem verða fyrir röskun.

Í greinargerð með matskyldufyrirspurn kemur fram að innan framkvæmdasvæðis er 180 ha votlendissvæði. Votlendi á svæðinu verður ekki raskað á neinn hátt enda sé það vistfræðilega mjög mikilvægt fyrir lífríkið í ánum. Sömuleiðis verður ekki notast við tegundir í framkvæmdinni sem þurrka upp votlendi s.s. aspir. Reynt verði að koma í veg fyrir sjálfssáningu planta inn á votlendissvæðin með því að gróðursetja í um 50-100 m fjarlægð frá þeim. Ekki verður átt við votlendissvæði innan framkvæmdarsvæðisins á neinn hátt.

Umhverfisstofnun leggur áherslu á að ekki verði plantað í eða í nálægð við votlendi líkt og áformað er í framkvæmdarlýsingu.

Bakkagróður

Í 62. gr. laga um náttúruvernd nr. 60/2013 er fjallað um vernd bakkagróðurs. Þar kemur fram að við vatnsnýtingu og framkvæmdir í eða við vötn skal leitast við að viðhalda náttúrulegum bakkagróðri við ár og stöðuvötn og haga mannvirkjum og framkvæmdum þannig að sem minnst röskun verði á bökkum og næsta umhverfi vatnsins.

Fram kemur í framkvæmdalýsingu að til athugunar sé að plana elri meðfram árbökkum. Umhverfisstofnun vekur athygli á því að bakkagróður nýtur verndar og telur að plöntun elri geti verið til þess fallin að raska náttúrulegum bakkagróðri árbakkanna. Þá sé elri ekki innlend plöntutegund.

Vistgerðir og fuglalíf

Í greinargerð er að finna er að finna greinagóða lýsingu á þeim vitgerðum sem er að finna á svæðinu. Fram kemur að á framkvæmdarsvæðinu sé að finna votlendissvæði sem flokkast mestmegnis sem brokflóavist og tjarnastararflóavist og að litlu leiti sem runnamýrarvist. Hafa allar þessar votlendisvistgerðir mjög hátt verndargildi. Hætt er við því að mófuglar sem fyrir eru á svæðinu muni hörfa, en þeir eru ekki í miklu magni upp í þessari hæð á svo

gróðurshauði landi. Við bindum miklar vonir við að með auknu kjarri á svæðinu muni rjúpan sækjast í svæðið, sérstaklega á vetrum þegar meginfæða hennar er brum ýmissa runna- og trjátegunda. Mun hún einnig geta nýtt kjarrið til að skýla sér fyrir fljúgandi afætum allt árið. Fram kemur að plantað verði mun gisnara í mólendi þar sem gróðurþekjan er yfir 60%, til að reyna að stuðla að góðu samlífi staðargróðursins með gróðursetningarplöntunum. Til stendur að setja fjóra landvöktunarreiði á svæðinu, tvo við Selsá og tvo við Ytri-Hrúta til að mæla upphafs ástand svæðisins og svo til að mæla þann árangur sem verður á svæðinu á meðan framkvæmdum stendur.

Í 2. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd segir að til að stuðla að vernd líffræðilegrar fjölbreytni skuli stefnt að því að viðhalda fjölbreytni vistgerða innan náttúrulegra útbreiðslusvæða þeirra með þeirri tegundafjölbreytni og þeim vistfræðilegu ferlum sem einkenna hverja vistgerð og tryggja ákjósanlega verndarstöðu einstakra vistgerða.

Vistgerðirnar brokflóavist og tjarnastararflóavist og runnamýrarvist sem er að finna innan framkvæmdarsvæðisins, hafi hátt verndargildi líkt og fram kemur í greinagerð.

Vistgerðirnar eru á lista Bernarsamningsins frá 2014 yfir vistgerðir sem þarfnast verndar.

Í vistgerðunum getur verið ríkt eða allríkt fuglalíf og er algengt að varpfuglategundirnar; lóupræll (*Calidris alpina*), spóa (*Numenius phaeopus*), hrossagaukur (*Gallinago gallinago*), óðinshana (*Phalaropus lobatus*), stelkur (*Tringa totanus*), álft (*Cygnus cygnus*) þúfutittlingur (*Anthus pratensis*) og rjúpa (*Lagopus mutus*) nýti slíkar vistgerðir til varps.

Umhverfisstofnun bendir á rjúpa er ekki ein af ábyrgðartegundum Íslands. Lóupræll, spói og stelkur eru ábyrgðartegundir Íslands. Umhverfisstofnun telur mikilvægt að skoðað verði hvort ofangreindar varpfuglategundir verpi á framkvæmdarsvæðinu og ef svo reynist vera hvaða leiðir verði farnar til að draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum á ofangreindar vistgerðir og búsvæði fuglanna. Stofnunin leggur áherslu á að svæðum verði ekki raskað sem hafa vistgerðir með hátt verndargildi og sem eru mikilvæg lífssvæði mófugla.

Í framkvæmdalýsingu kemur fram að ekki þurfi að ráðast í vegagerð, skurði eða aðrar stórtækar aðgerðir fyrir þetta verkefni. Þá er ekki er gert ráð fyrir neinni véltækri jarðvinnslu við gróðursetningu. Eitt að markmiðum verkefnisins sé að koma í veg fyrir jarðvegsrof og áfok frá ógrónum melum. Umhverfisstofnun fangnað því að reynt sé að koma í veg fyrir eyðingu gróðurþekju við upphaf skógræktarframkvæmdarinnar þar sem jarðvegur hefur oft að geyma mikið magn kolefnis.

Undir umhverfisþáttinn „fuglalíf“ telur stofnunin áhrifin neikvæð þar sem að bússvæði vaðfuglar/mófuglar hverfur.

Vatn

Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála en markmið þeirra er að vernda vatn og vistkerfi þess, hindra frekari rýrnun vatnsgæða og bæta ástand

vatnavistkerfa til þess að vatn njóti heildstæðrar verndar. Í samræmi við lögin var gerð vatnaáætlun 2022-2027 en mikilvægt er að öll leyfi sem gefin eru út fyrir framkvæmdir sem gætu haft áhrif á vatn séu í samræmi við stefnumörkun vatnaáætlunar og laga um stjórn vatnamála.

Lög um stjórn vatnamála ná yfir grunnvatn og allt yfirborðsvatn (m.a. straumvötn). Öll eiga að uppfylla umhverfismarkmið sem sett hafa verið fyrir þau þar sem grunnvatnshlot eiga að hafa góða magnstöðu og gott efnafræðilegt ástand og yfirborðsvatnshlot eiga að vera í a.m.k. góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi. Vatnshlotin á ætluðu skógræktarsvæði eru grunnvatnshlotin *Urðir* (102-48-G) og *Austfirðir* (102-292-G) og straumvatnshlotin *Selá 2* (102-1358-R) og *Ytri-Hrúta* (102-1310-R).

Vatnshlotin *Selá 2* og *Ytri-Hrúta* hafa verið metin í mjög góðu vistfræðilegu ástandi út frá líkindum en þörf er á gögnum til að staðfesta þá ástandsflokkun. Efnafræðilegt ástand þeirra er ekki þekkt. Grunnvatnshlotin *Urðir* og *Austfirðir* eru óflokkuð vegna skorts á gögnum. Umhverfisstofnun bendir á að umhverfismarkmið vatnshlota eru lagalega bindandi og ástand þeirra má ekki rýrna, hvorki tímabundið né varanlega. Gerist það, þarf að fara í mótvægisáðgerðir.

Í greinargerð kemur fram að stöðugt eftirlit verði með ástandi ána og í sumar verði gert grunnmat á stöðu þöruna og hryggleysingja í ánum. Umhverfisstofnun telur það jákvætt og undirstrikar mikilvægi þess að vöktunin verði gerð í samræmi við stjórn vatnamála, þ.e. að þeir gæðarættir sem notaðir eru til að meta ástand vatns séu vaktaðir. Finna má upplýsingar um gæðarættina í töflu á www.vatn.is.¹ Fyrir frekari upplýsingar eða leiðbeiningar getur framkvæmdaraðili haft samband við Umhverfisstofnun. Skila þarf vöktunargögnum til Umhverfisstofnunar sem notar þau til að meta ástand vatnshlota.

Ásýnd/Landslag

Samkvæmt framkvæmdalýsingu er talið eru að helstu áhrif á umhverfið verði þau að ásýnd á svæðinu breytist með tilkomu trjá- og runnagróðurs á svæðinu í meira magni. Gróðurfar mun taka breytingum og hlutfall mela á svæðinu minnka, en sú vistgerð er í meiri hluta á svæðinu í dag. Til stendur að planta fyrst og fremst innlendum tegundum í skógræktarsvæðið og líkja eftir náttúruskógi.

Samkvæmt 7. tl. 2 gr. laga um skóga og skógrækt nr. 33/2019 eru náttúruskógar land, a.m.k. 0,5 ha að flatarmáli, þar sem sjálfsánar, innlendar trjátegundir, þ.e. ilmbjörk, reyniviður, blæösp, gulvíðir eða loðvíðir, eru ríkjandi og ná a.m.k. tveggja metra hæð fullvaxnar og a.m.k. 10% krónuþekju.

Að mati Umhverfisstofnunar er jákvætt að notast sé við innlendar trjá- og runnategundir. Stofnunin vill hin vegar vekja athygli á því að elri er ekki innlend tegund. Telur stofnunin af framkvæmdin muni hafa áhrif á og breyta landslagi og ásýnd svæðisins þar sem gróðurlausir melar verða græddir upp.

¹ <http://vatn.is/haf-og-vatn/stjorn-vatnamala/voktun-vatns/voktunaraetlanir-og-skipulagning-voktunar/>

Niðurstaða

Að mati Umhverfisstofnunar mun fyrirhuguð framkvæmd ekki koma til með að valda umtalsverðum umhverfisáhrifum skv. viðmiðum sem gefin eru upp í II viðauka laga nr. 111/2021 og sé því ekki matsskyld.

Beðist er velvirðingar á því hve dregist hefur að svara þessu erindi.

Virðingarfyllst,

Kristín Björk Birgisdóttir

sérfræðingur

Axel Benediktsson

sérfræðingur